THÔNG TIN TÁC GIẢ THAM LUẬN

TSKH.KTS **NGÔ VIẾT NAM SƠN**

Họ và tên: Ngô Viết Nam Sơn
Chức danh: Tiến sĩ khoa học, Kiến trúc sư
Chức vụ:
+ Ủy viên BCH - Hội Kiến trúc sư Việt Nam.
+ Ủy viên BCH - Hội Kiến trúc sư Thành phố Hồ Chí Minh.
+ Ủy viên BCH - Hội Văn hóa Kiến trúc Cảnh quan Á Châu.
+ Thành viên Ban Cố vấn - Hội đồng Công trình Xanh Việt Nam.
+ Thành viên - Viện Kiến trúc Hoa Kỳ.
+ Thành viên - Hội Quy hoạch Hoa Kỳ.
+ Thành viên Hội Quy hoạch Phát triển Đô thị Việt Nam.

Quy hoạch Không gian Xanh & Không gian cho Nước để chống ngập cho TP. HCM

Ngô Viết Nam Sơn

Việc tổ chức quy hoạch không gian xanh và không gian nước cho đô thị là một công tác rất quan trọng, đem lại nhiều lợi ích như giúp cải thiện vi khí hậu và chất lượng môi trường, tạo cảnh quan, bổ sung không gian công cộng xanh, không gian thư giãn cho người dân,… Trong đó, đặc biệt là có thể góp phần tích cực cho việc chống ngập đô thị.

Bài viết điểm lại một số ngộ nhận về vai trò không gian xanh & không gian nước trong việc chống ngập, và tóm lược một số định hướng cho việc quy hoạch không gian xanh & không gian nước nhằm chống ngập cho TP. HCM.

Những ngộ nhận phổ biến

Xây hầm bãi xe và dịch vụ thương mại dưới công viên
Từ hơn chục năm qua, TP.HCM đã giới thiệu 8 địa điểm để kêu gọi đầu tư xây dựng các bãi đậu xe ngầm kết hợp với các trung tâm thương mại, dịch vụ để cung cấp chỗ đậu xe trong khu vực trung tâm thành phố. Trong đó có nhiều dự án ngầm nằm dưới công viên như công viên Lê Văn Tám, Công viên 23/9, Công viên Tao Đàn,…

Theo Sở Xây dựng thành phố, tổng diện tích đất quy hoạch công viên cây xanh toàn thành phố lên đến 11.400ha tương ứng chỉ tiêu 7m^2/người nhưng thực tế hiện nay tổng diện tích công viên hiện hữu chỉ 500ha tương ứng tỉ lệ 0,55m^2/người.

Việc cho đến nay vẫn chưa có bãi xe ngầm nào thành hình, thật ra, lại là một điều may mắn cho thành phố, và các nhà lãnh đạo nên hủy bỏ các dự án ngầm tại công viên, khuyến khích dự án bãi xe ngầm tại những khu đất trống khác không phải là công viên. Bởi vì trong tình huống diện tích không gian xanh của TP. HCM nói chung và của khu vực trung tâm nói riêng, thấp đến mức báo động, thì việc tiếp tục bê tông hóa không gian ngầm dưới không gian xanh ít ỏi còn sót lại công viên, có thể nói là một giải pháp quy hoạch không bền vững, dẫn đến nguy cơ 100% diện tích nội thành bị bê tông hóa.

Để tăng hiệu quả giao thông trong khu vực trung tâm, nên ưu tiên phát triển dần mạng lưới giao thông công cộng. Mặt khác, việc cấp phép các công trình chỉnh trang và xây mới quy mô lớn trong khu vực này cần được gắn kết với trách nhiệm của nhà đầu tư trong việc phải xây dựng thêm các bãi xe ngầm tương ứng với quy mô công trình, thay vì buông lỏng việc cho phép không cần xây dựng bãi xe cho công trình như trước đây nữa.

Hình 1 - Dự án bãi để xe ngầm bê tông hóa gần hết không gian ngầm dưới công viên Lê Văn Tám

Chủ trương chặt cây để phát triển hạ tầng đô thị

Năm 2016, các nhà quản lý đô thị đã quyết định đốn hạ, bứng dưỡng khoảng 300 cây sọ khỉ trên đường Tôn Đức Thắng, trong đó nhiều cây được trồng từ thời Pháp với hơn 100 năm tuổi, để dọn đường cho dự án xây dựng cầu Thủ Thiêm 2.

Điều đáng nói là việc cần phải đốn hạ, bứng dưỡng các cây cổ thụ này, trước đó đã không được nêu lên trong quá trình xin phê duyệt dự án cầu Thủ Thiêm 2 và mở rộng đường Tôn Đức Thắng.

Việc tự đặt vào tình huống phải chặt cây cổ thụ với số lượng lớn, trong khi nội thành đang thiếu trầm trọng không gian xanh và cây xanh, có thể nói là một sai lầm chiến lược về phát triển bền vững của đô thị, cần được lưu tâm để không xảy ra trong tương lai, vì các lý do:

Thứ nhất, nếu nguy cơ chặt cây này được nêu ra sớm, thì vẫn có thể dời vị trí cầu Thủ Thiêm 2 đến vị trí phù hợp hơn gần đó, mà không phải chặt cây.

Thứ hai, 300 cây cổ thụ là một vốn quý của di sản đô thị, vừa về giá trị cảnh quan và môi trường, vừa về giá trị về không gian lịch sử.

Thứ ba, việc cao tầng hóa khu vực nội thành một cách thiếu cân nhắc, sẽ dẫn đến việc cần phải mở rộng nâng cấp hạ tầng một cách tốn kém ít hiệu quả về đầu tư và đặt gánh nặng lớn lên cho ngân sách hạn hẹp của thành phố. Thực tế, nếu các cụm nhà cao tầng dọc Nguyễn Hữu Cảnh được xây ở Thủ Thiêm thì hạ tầng kết nối qua Cầu Thủ Thiêm 2 có thể dễ dàng đặt ở vị trí khác và đường Tôn Đức Thắng không cần phải mở rộng nhiều, trong khi bộ mặt Thủ Thiêm trở nên khang trang hơn,

với hạ tầng hiện đại, trong khi giúp giải tỏa áp lực ngân sách phải chi cho việc đền bù giải tỏa và xây dựng lại hạ tầng.

Việc hiện nay TP. HCM đưa ra chính sách tạm ngưng phát triển mới các dự án cao tầng trong nội thành, ít nhất trong 10 năm tới, cho đến khi hệ thống hạ tầng quá tải có thể được nâng cấp trước khi có thể xem phép cấp phép tiếp, là một chính sách đúng đắn.

Hình 2- Đường Tôn Đức Thắng trước và sau khi chặt gần 300 cây cổ thụ

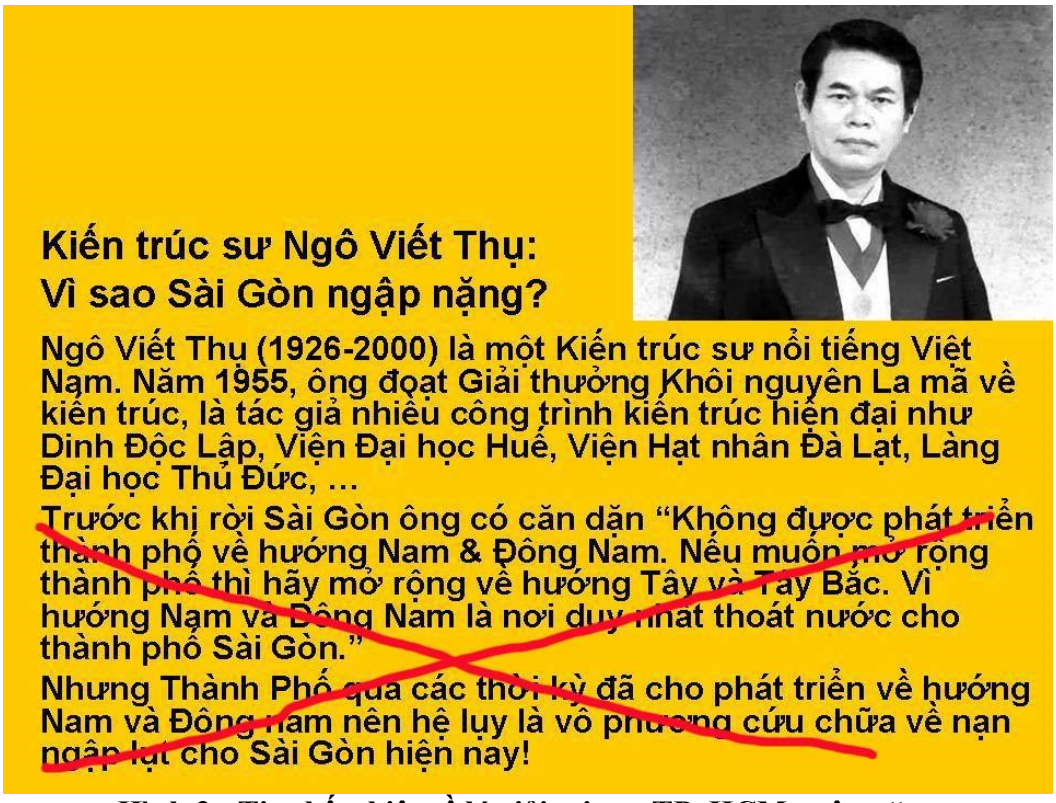
Phát triển vùng đất thấp gây ngập cho vùng đất cao

Thời gian trước, trên mạng lan truyền rộng rãi một thông tin hoàn toàn không có thực, nhưng lại được trích dẫn khá nhiều, bao gồm cả trích dẫn trong các báo cáo hội thảo. Thực ra, không những ý kiến này thiếu cơ sở khoa học, mà KTS Ngô Viết Thụ cũng chưa bao giờ phát biểu về việc TP. HCM không được phát triển về phía Nam & Đông Nam như thông tin trên hình.

Ý tưởng không được phát triển về phía Nam & Đông Nam vì cho rằng vùng đất này là "túi chứa nước" và là nơi duy nhất thoát nước cho Sài Gòn không phải là tư duy khoa học. Bởi vì, không thể có chuyện phát triển vùng đất thấp phía Nam (Phú Mỹ Hưng & Nam Sài Gòn, Thủ Thiêm), chỉ bị ngập nhẹ hơn dù là vùng đất thấp, lại là nguyên nhân chính làm cho nhiều vùng đất cao hơn trong Nội thành TP. HCM, cách nơi đó vài km, bị ngập nặng. Việc nhiều khu vực nội thành TP. HCM ngập nặng, cũng chưa phải là do biến đổi khí hậu, mà chủ yếu là do các giải pháp thiếu bền vững khi chỉnh trang và phát triển các dự án mới, đặc biệt là dự án cao tầng, trong khi mật độ tăng them lại không phù hợp với hạ tầng hiện hữu.

Việc lan truyền tin giả này không những có hại cho việc phát huy tư duy khoa học trong môi trường học thuật, mà còn có hại cho việc quản lý đô thị khi nhà lãnh đạo bị cung cấp thông tin sai về trọng tâm vấn đề phải giải quyết chống ngập cho đô thị.

Để chống ngập, cần phối hợp tốt quy hoạch đô thị, hạ tầng,... sao cho không gian dành cho nước được đảm bảo, ứng phó được mọi tình huống có thể gây ngập, sao cho cái "túi chứa nước" với không gian dự trữ phù hợp nằm ngay tại vị trí các khu vực có nguy cơ bị ngập, chứ không phải là do việc xây dựng tại những khu vực thấp cách xa nơi đó vài km. Nếu sự phối hợp này tổ chức kém, thì dù vùng đất có nền cao như bờ Tây Sài Gòn, hay thậm chí đô thị cao nguyên như Đà Lạt, đô thị đảo có biển bao quanh như Phú Quốc, đều vẫn có thể ngập nặng, như chúng ta đã thấy trong thực tế.

Hình 3 - Tin thất thiệt về lý giải tại sao TP. HCM ngập nặng

Điều cần lưu ý khi muốn phát triển đô thị ở các vùng đất thấp, là nên dành nhiều đất hơn cho không gian xanh và không gian nước, kết hợp với việc khống chế đất xây dựng công trình và diện tích bê tông hóa ở tỷ lệ phù hợp, vì vùng đất thấp là nơi có nguy cơ dễ bị ngập nhiều hơn và hiệu quả kinh tế xây dựng thấp hơn khi so với vùng đất cao, chứ không phải vì sợ xây dựng ở vùng đất thấp sẽ gây ngập cho vùng đất cao ở khu vực lân cận.

Chủ trương lấp kênh thay bằng cống hộp

Thành phố Hồ Chí Minh vốn là một đô thị sông nước, với mạng lưới sông rạch chằn chịt, kết hợp với không gian xanh. Tuy nhiên, trong vài thập niên qua, hàng loạt các đoạn kênh rạch khác trên địa bàn TP.HCM đã, đang và có thể sẽ được lấp để làm đường hoặc xây dựng công trình, thay vào đó là các đoạn cống hộp.

Không gian dành cho việc thoát nước của cống hộp không bao giờ bằng Không gian kênh hở, vì lượng nước thoát qua cống hộp bao giờ cũng hạn chế hơn. Ngoài ra, cống hộp chỉ có chức năng thoát nước, không thể trữ được nước, cũng không có chức năng thẩm thấu để cung cấp nước ngầm cho đất.

Trước mắt, thành phố cần quy hoạch lại mạng lưới không gian dành cho nước (sông, kênh rạch, hồ,…) kết hợp với không gian xanh, đặc biệt là các không gian xanh trũng thấp ít bị bê tông hóa, theo hướng đáp ứng tốt hơn cho các yêu cầu chống ngập đô thị, để tạo cảnh quan và cải thiện vi khí hậy, cũng như chất lượng môi trường đô thị.

Một số định hướng cho việc quy hoạch không gian xanh & không gian nước chống ngập cho TP. HCM

Tóm lại, việc quy hoạch không gian xanh & không gian nước có thể đem lại tác động tích cực giúp chống ngập cho TP. HCM thông qua các định hướng sau:

- Tổ chức lại không gian cho nước (hồ điều tiết, "túi chứa nước") ngay tại vị trí khu vực bị ngập;
- Dự trù không gian thu và chứa nước tạm thời đủ ứng phó cho những cơn mưa lớn nhất, đặc biệt là tại những khu vực có độ dốc cao và tỷ lệ bề mặt bê tông hóa cao;
- Quy hoạch nền không gian xanh và công viên với ý thức dự trù không gian dành cho nước trong những tình huống xấu;
- Kết nối liên thông hệ thống sông hồ kênh rạch;
- Tổ chức không gian xanh liên hoàn;
- Tổ chức hạ tầng thoát nước trong tương quan với quy hoạch san nền (đô dốc, cao độ nền, tương quan quy chuẩn cốt nền giao thông với cốt nền xây dựng công trình,…);
- Giảm diện tích bê tông hóa và tăng diện tích không gian xanh, đặc biệt là diện tích đất và nền có thể thẩm thấu nước mặt, vừa để tích trữ nước tạm thời trong những cơn mưa lớn, làm chậm tốc độ dòng chảy cần thoát nước, vừa để bổ sung trữ lượng cho nước ngầm;